

Hugo Grotius –fondator al dreptului internațional modern

Hugo Grotius, a founder of International Modern Law

Constanțiu Dinulescu*

Abstract

Strongly influenced by the humanistic period which reached its peak at the birth of the Netherland scholar, his work had opened new perspectives over juridical thinking and diplomatical modern action. He has understood that peace has been complementary with the norms of international law, which would have been a powerful base for the juridical control of war.

Key words: *international law, peace, war, natural law, diplomacy*

Cuvinte cheie: *drept internațional, pace, război, drept natural, diplomație*

Asemeni marelui istoric grec Herodot, născut la puțin timp după sfârșitul războaielor greco-persane și începutul celui peloponesiac, Huig de Groot (1583-1645) a trăit și activat în plină epocă a confruntării acerbe dintre Spania catolică și Țările de Jos protestante, încheindu-și viața cu doar trei ani înainte de primul mare congres de pace european (Pacea Westphalică din 1648 n.n.), ale cărui mari decizii (cea mai importantă fiind impunerea principiului *echilibrului european* n.n.) erau direct influențate de activitatea și opera sa în planul dreptului internațional.

Originar din orașul Delft din Țările de Jos (Olanda), situat la 30 km de Haga, un important centru politic și religios angrenat în lupta pentru independența viitorului stat olandez, provenea dintr-o familie cu o ascendență nobilă, fiind considerată ca una dintre cele mai importante din acel oraș, ceea ce l-a predestinat unei vieți intelectuale alese. Astfel, el aputut să-și latinizeze numele germanic, devenind Hugo Grotius¹.

Formația intelectuală a eruditului de mai târziu a fost de o enciclopedică vastitate și de o solidă strălucire. Beneficiind de experiența și prestigiul unor profesori de renume europeană, tânărul învățat de mai târziu a asimilat profunde cunoștințe în domeniile teologiei, filosofiei, dreptului și literaturii clasice, considerate a fi mari domenii ale secolului al XVII-lea.

Grație acestei evoluții intelectuale, Hugo Grotius a putut pătrunde în sferele cele mai înalte ale acțiunii politice, unde s-a remarcat ca diplomat, ministru

---

* Lect.univ.dr., Catedra de istorie, Facultatea de Științe Sociale, Universitatea din Craiova

¹ Din literatura română consacrată subiectului, putem cita: Valentin Georgescu, *Hugo Grotius dans la culture juridique roumaine* în „Revue Roumaine d’Histoire”, 8, 1976-69, p.227-240; Idem, *Grotius în cultura românească*, în *Hugo Grotius, Despre dreptul războiului și al păcii*, Editura Științifică, București, 1968, p. 1081-1088; Grigore I. Geamănu, *Dreptul internațional contemporan*, București, 1965; Mircea Malița, *La mormântul lui Grotius*, în *Sfinxul. Însemnări de călătorie*, București 1969; Camil Mureșan, *Focul ocrotit de apă. Revoluția burgheză din Țările de Jos*, București, 1960.

de externe al regatului Suediei, acolo unde a trebuit să se stabilească din cauza situației delicate în care se aflau Țările de Jos. Prima încercare a lui Hugo Grotius a fost aceea de reprezentant diplomatic al Suediei la Paris. Aici, prin via prezență și prin rapoartele întocmite, și-a adus o importantă contribuție la studiul diplomației din secolul XVII. Schimbările repetate ale balanței de forțe în Europa nu puteau să nu afecteze viața lui Hugo Grotius. Adept al păcii într-un moment în care războiul era iminent, a trebuit să suporte consecințele atitudinii sale, fiind condamnat și închis în 1619, în castelul Loewenstein, de unde, a reușit să evadeze, printr-o ingenioasă stratagemă. Astfel, amărăciunea exilului a fost diminuată de numai prodigioasa activitate în plan diplomatic. Cele două aspecte sus-menționate au contribuit la formarea personalității lui Grotius, transformându-l într-un veritabil întemeietor al unui tip nou de drept, dreptul internațional.

O altă latură definitorie în conturarea concepției despre prioritatea legilor în opera lui Hugo Grotius a fost ideea echivalenței înțelegerii cu ideea de *contract*, pe care oamenii l-ar încheia pentru a-și organiza statul social. Este cert că o astfel de abordare al cărei caracter novator este absolut incontestabil nu putea fi posibilă fără înrăurirea deplină a moștenirii fondului instituțional greco-roman, așa-zisa *mos maiorum* (ceea ce e moștenit este drept și bun n.n.), reprezentat de operele lui Platon, Aristotel, Cicero, Toma d'Aquino. Astfel ideea de contract s-a impus contemporanilor drept o cale superioară de abordare democratică a sistemului de norme existent până în secolul XVII, reprezentând totodată și calea de rezolvare a problemelor internaționale. Ideea principală, care va fi dezvoltată ulterior de Jean Jacques Rousseau în *Contractul social* este aceea că la baza suveranității unui stat stă atitudinea poporului care locuiește teritoriul acestuia și care poate dispune de acesta².

Hugo Grotius este primul teoretician în materie de drept internațional care concretiza conceptul de *comunitate internațională*, prin adăugarea unor atribute precum sociabilitatea, exclusiv specifică omului, prin folosirea limbajului, prin capacitatea de a se instrui urmând anumite principii generale. Pornind de la aspectul particular al respectării legilor de către un cetățean în cadrul statului său, Grotius a generalizat raționamentul pentru statele lumii în relațiile reciproce: „*Un cetățean, care pentru avantajul său încalcă dreptul civil al țării sale, subminează prin aceasta interesul perpetu și în același timp baza interesului descendenților. Un popor care încalcă dreptul naturii și al oamenilor tulbură apărarea liniștii pentru viitor*”. Baza esențială a dreptului era fidelitatea cuvântului, care trebuia respectat, conform principiului *pacta sunt servanda*. De aici, Grotius a extins limitele dreptului la o comunitate mult mai largă, „*societatea națiunilor*”, ca o comunitate internațională compusă din state, care respectă buna credință printr-o legătură morală bazată pe acordul tacit, pe principiul că acel cuvânt dat trebuia să fie ținut.

---

² Valentin Georgescu, *Huig de Groot(Hugo Grotius 1583-1645)*, în *Diplomați ilustrii*, vol.III, Editura Politică, 1973, p. 50.

Fără acest acord nu ar fi existat societate și nici un comerț, nici un raport nu ar fi fost posibil. Statele nu aveau numai drepturi, ci și obligații³.

Opera sa *De jure belli ac pacis* a fost publicată în 1625 și a avut o mare influență în fundamentarea practicilor de război, care până atunci erau de domeniul cutumei. În ceea ce privește sursele lui Grotius privind opera sa, de departe se poate remarca principiul moralității naturale- ordinele de dreptate scrise, după cum acesta pretindea, de Dumnezeu în inimile și mințile oamenilor. Acestea ar fi trebuit stabilite din motive drepte prin puterea de discernământ pe care Dumnezeu a dat-o și astfel obținând ceea ce el numea „*legea naturii*”. A doua sursă fost identificată în instituții, hotărâri sau idei pe care națiunile sau oamenii înzestrați le considerau drepte, necesare sau finale, astfel el obținând ceea ce numea „*legea națiunilor*”⁴. Legea Națiunilor se distingea de legea naturii, însă se combina cu aceasta⁵.

Grotius a fundamentat ramura dreptului pe următoarele elemente: drepturile naturale, „*care genetic sunt prerazionale*”, tradițiile și obiceiurile popoarelor precum și înțelegerile între state, oamenii, ca ființe raționale fiind obligați să respecte factorii menționați anterior⁶.

Dreptul natural, după cum spunea Grotius era format din „*principii ale dreptului rațiunii care ne aduc la cunoștință că o acțiune este moral onestă sau neonestă, conform convenienței sau disconvenienței necesare pe care o are cu natura rezonabilă și sociabilă a omului*”⁷. „*Pentru a da dovezi privind legea naturală, m-am folosit de declarațiile filozofilor, istoricilor, poezilor și în cele din urmă ale oratorilor. Nu numai i-am privit ca pe niște judecători la a căror decizie nu există apel, fiind denaturate de partea sa, argumentul și cauza lor, dar i-am citat ca martori ale căror mărturisiri conspirate provenind din timpuri și locuri diferite infinite trebuie să se refere la o anumită cauză universală, care în chestiunile de care suntem preocupați nu poate fi nimic altceva decât o deducere corectă derivând din dovezile judecății sau din consimțământul comun. Prima reprezintă punctele de înțelegere din legea naturii, iar a doua din legea națiunilor*”⁸.

Voința lui Dumnezeu nu era pentru acesta decât o manifestare indirectă în prezentarea normativă, aceasta emanând înainte de toate natura umană și caracterul său sociabil. Dreptul comun era de fapt ca natura însăși imuabil, comun în orice perioadă și în orice regiune. El impunea conduita indivizilor și cea a statelor,

---

³ Arnoldus Lysen, Jacob ter Meulen, *Hugo Grotius: Essay on his life and works selected for the occasion of the tercentary of his „De iure belli ac pacis”, 1625-1925*, Publishing house A. W. Sythoff's publishing Co, f. l., 1925, pp. 35-36.

⁴ *Ibidem.*, p. 53.

⁵ *Ibidem.*, p. 56.

⁶ Camil Mureșan, *Europa Modernă*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 199., p. 42.

⁷ M. Bettati, P. Dibon, *Grotius (Hugo de Groot, dit) 1583- 1645*, în *Encyclopaedia Universalis*, corpus 8, Édition Encyclopaedia Universalis France S. A., Paris, 1984, p. 1076.

⁸ Arnoldus Lysen, Jacob ter Meulen, *op. cit.*, p. 58.

statele fiind legate de obligații interne și a cărui violare antrena un drept de rezistență la oprirea în favoarea indivizilor săi și de obligații internaționale cele ale dreptului indivizilor⁹.

Gândirea lui Grotius a plecat de la ideea „umanizării” războiului, mergând până la eliminarea acestuia din societate, din relațiile dintre state¹⁰.

Grotius insistă de asemenea pe existența unui drept al războiului: „Ceea ce este despre război, destul de greu de a fi acordat, este faptul că unii își imaginează că obligația dreptului încetează între cei care au armele în mână și este sigur că nu putem să întreprindem nici un război decât pentru a menține și nici să se recurgă la el o dată ce s-a angajat să se mențină în limitele dreptății și buneii credințe”¹¹.

În perioada în care trăia Grotius un drept al războiului era binefăcător pentru efectele imediate, iar aceste reguli, pe care le stabilea, derivau din dreptul natural neexistând un drept al războiului convențional¹².

După Grotius statul reprezenta „un corp perfect de persoane libere care sunt unite pentru a se bucura în liniște de drepturile lor și pentru folosul lor comun.” Acesta își fonda teza pe existența unui contract inițial prin care oamenii au renunțat la starea de natură. După el legile erau pentru stat ceea ce reprezenta sufletul pentru corpul uman. Statul adăpostea o multitudine de creaturi raționale unite de lucrurile pe care le iubeau având funcția de a asigura respectarea legilor și de a organiza tribunalele având misiunea de a înapoia ceea ce trebuia străinilor cât și „persoanelor particulare din țară, unii în raport cu alții”. Statul drept era cel care era în măsură să garanteze aceste drepturi și care se întemeia pe voința suverană a populației.

„Puterea civilă” (sau puteri publice) era aceea ale cărei acte erau independente de alte puteri superioare. Suveranul, luând puterea, se angaja să îndeplinească un anumit program și se obliga să garanteze intangibilitatea anumitor legi. Grotius lua în consolidare și un gen de suveranitate condițională după care, dacă suveranul își încalca angajamentele, ar fi fost automat considerat ca decăzut.

Astfel dreptul natural prevedea moduri de reglementare pacifistă a diferendelor între state, în această privință Grotius preconizând conferințe între puteri. Aceste proceduri aveau ca scop să rezolve dificultățile născute din acte dăunătoare comise de stat; acesta elabora de asemenea o veritabilă teorie a responsabilității internaționale. Tot Grotius vorbea și de lejeritatea cu care se recurgea la arme, indicând trei mijloace pentru a pune capăt unei neînțelegeri: o conferință, arbitrajul, destitul. Nu oferea nici o indicație despre prima și a treia metodă însă vorbea despre arbitraj:

„Al doilea mijloc de a încheia o neînțelegere între cei care nu au judecător comun este un compromis în mâinile judecătorului...”¹³ „Regii și statele creștine

---

⁹ M. Bettati, P. Dibon, *op. cit.*, corpus 8, p. 1076.

¹⁰ Camil Mureșan, *op. cit.*, p. 42.

¹¹ Arnoldus Lysen, Jacob ter Meulen, *op. cit.*, p. 40.

¹² *Ibidem.*, p. 42.

sunt mai presus de toate obligați să recurgă la arbitrare pentru a preveni recurgerea la arme. Dacă formal evreii și creștinii pentru a evita să fie judecați de cei care nu erau de religie adevărată au stabilit printre aceștia judecatori arbitrari amiabili, după cum Sfântul Paul, în mod expres, a ordonat cât de mult cineva poate acționa pentru a scăpa de război, care reprezintă și un mai mare rău. Tertulian, pentru a demonstra că un creștin nu ar trebui să se înarmeze, folosea acest argument care nici nu i se permitea să îl pledeze.

Pentru motivul pe care l-am dat și pentru alte câteva, ar fi folositor și necesar ca puterile creștine să facă între ele un fel de corp în ale cărui adunări problemele fiecăruia ar trebui hotărâte de judecata altora neinteresată și ar trebui căutate mijloace de a constrânge părțile să ajungă la o înțelegere sub condiții înțelepte”.¹⁴

Trei puncte erau relevante: o convenție internațională pentru a soluționa litigiile, constituirea unor conferințe de stat, instituirea de sancțiuni pentru a executa deciziile. Nu era vorba despre un arbitraj propriu-zis, ci mai degrabă de o jurisdicție cu ajutorul unui consiliu și, dacă se dorea, o curte permanentă care ar fi constituit pentru fiecare conflict un tribunal format din delegați ai tuturor statelor străine de conflict și care ar fi fost însărcinate cu supravegherea executării sentinței.¹⁵

Pentru Grotius judecata umană- judecata dreaptă – reprezenta baza legilor și instituțiilor societății. Singura lui preocupare era aceea că războiul ar fi trebuit să fie purtat numai ca ultim mijloc și pentru o cauză dreaptă; chiar și în război, legea trebuia să fie deasupra forței. Nu a cerut o adunare permanentă a națiunilor și nici nu a insistat asupra tribunalului permanent și era satisfăcut cu conferințe periodice pentru ajustarea dificultăților internaționale. Interesul principal a lui Grotius era acela de a umaniza războaiele și de a dezvolta principiul de soluționare al disputelor.¹⁶

La întrebarea unde este limita între ceea ce este legal și ilegal el răspundea astfel: „Substanța răului trebuie să fie proporțională cu dreptul căutat și culpabilitatea dușmanilor ce refuză să îndeplinească dreptul”¹⁷.

Puternic impregnată de curentul umanist-renascentist care se afla practic în faza de apogeu la nașterea savantului olandez, opera acestuia a deschis perspective noi gândirii juridice și acțiunii diplomatice moderne. El a înțeles că noțiunea de pace este indisolubil legată de normele dreptului internațional ce puteau constitui o bază solidă de juridicizare a războiului.

---

¹³ M. Bettati, P. Dibon, *op. cit.*, corpus 8, p. 1076.

¹⁴ H. Jackson Ralston, *International Arbitration from Athens to Locarno*, Publishing house Stanford University Press, London, 1929, pp. 118-119.

¹⁵ Arnoldus Lysen, Jacob ter Meulen, *op. cit.*, p. 43.

¹⁶ R. P. Dhokalia, *The Codification of Public International Law*, Publishing house University Press ND, Manchester, pp. 7-8.

¹⁷ Arnoldus Lysen, Jacob ter Meulen, *op. cit.*, p. 55.